

Z HISTORII PROKURATURY

Jan Paweł Hebdzyński
Minister Sprawiedliwości i Prokurator Naczelny
w okresie 13 grudnia 1919 r. – 9 czerwca 1920 r.

Jan Hebdzyński, minister sprawiedliwości. Fotografia portretowa.
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Jan Paweł Hebdzyński urodził się 26 czerwca 1869 r. w Szydłowcu w rodzinie Teofila Hebdzyńskiego i jego żony Teodory Konstancji z No-

wickich. Ojciec jego był znanym szydłowieckim kamieniarzem i właścicielem kamieniołomu.

Jan Hebdzyński w 1894 r. ożenił się z Wiktorią Łempicką. Mieli jedno dziecko – córkę Irenę (1895–1961).

Edukację Jan Hebdzyński rozpoczął w Szydłowcu, gdzie ukończył szkołę podstawową. Następnie uczęszczał do gimnazjum filologicznego w Radomiu. W latach 1890–1893 studiował na Wydziale Prawa Cesarского Uniwersytetu Warszawskiego, a w okresie 1893–1898 odbył aplikację w Sądzie Okręgowym i Hipotece w Radomiu i Warszawie.

Po aplikacji pracował w warszawskiej kancelarii adwokata Z. Wasiutyńskiego, a od 1907 r. prowadził własną kancelarię adwokacką. Specjalizował się w sprawach przemysłowych i rolniczych, występując głównie przy sporządzaniu aktów kupna-sprzedaży, dzierżaw, zawiązywania spółek handlowych. Prowadził w domu kursy dla młodych adwokatów w dziedzinie prawa hipotecznego. Był członkiem komisji prawnej Delegacji przy Warszawskim Towarzystwie Hygienicznym do sprawy miast-ogrodów.

W czasie I wojny światowej Jan Hebdzyński działał w Zarządzie Miasta Stołecznego Warszawa. Był to organ władzy samorządowej powołany przez okupantów niemieckich. Hebdzyński był zastępcą przewodniczącego Sekcji I Zarządu Majątkiem Miejskim. Sekcja ta zajmowała się Muzeum Narodowym miasta stołecznego Warszawy, taborem miejskim i funkcjonowaniem warszawskich przedsiębiorstw prywatnych. W tym czasie opracowano tymczasowy Regulamin Zarządu Muzeum Narodowego Miasta Stołecznego Warszawy.

Jan Hebdzyński był jednym ze współtwórców warszawskiego samorządu adwokackiego. Wziął udział 11 września 1915 r. w ogólnym zebraniu adwokatury warszawskiej, na którym zapadła uchwała odmawiająca udziału w organizacji sądownictwa wprowadzonego przez władze niemieckie. W dniu 16 września 1915 r., na kolejnym zebraniu ogólnym adwokatów przysięgłych i ich pomocników została powołana Delegacja Adwokatury Warszawskiej, która funkcjonowała do czasu ukonstytuowania się organów adwokatury na podstawie dekretu w przedmiocie tymczasowego statutu Palestry Państwa Polskiego z dnia 30 grudnia 1918 r.

W myśl dekretu organizacja adwokatury została terenowo związana z okręgami sądów apelacyjnych, a to przez utworzenie izb adwokackich w okręgu każdego z tych sądów. Pierwsze zebranie organizacyjne adwokatury okręgu Sądu Apelacyjnego w Warszawie odbyło się 29 marca 1919 r. Wzięło w nim udział 292 adwokatów. Jan Hebdzyński najpierw został wybrany na zastępcę przewodniczącego zebrania, a następnie na członka Warszawskiej Rady Adwokackiej. Uzyskał 134 głosy z 254 od-

danych głosów. W kolejnych dniach Jan Hebdzyński został powołany na pierwszego dziekana Rady Adwokackiej w Warszawie. Jego zastępcą został Antoni Jurkowski.

Od 13 grudnia 1919 r. do 9 czerwca 1920 r. Jan Hebdzyński pełnił funkcję Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Naczelnego w rządzie Leopolda Skulskiego. Rząd ten powstał w szczególnie trudnej sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej, po upadku gabinetu Ignacego Jana Paderewskiego. Był to rząd wojny polsko-bolszewickiej. Wojna o Polską granicę wschodnią, niekorzystne dla Polski decyzje mocarstw, problemy gospodarcze w kraju sprawiły, że rząd Skulskiego przetrwał tylko 6 miesięcy.

„Nowiny Raciborskie” w wydaniu z 22 grudnia 1919 r. pisały o nowym Ministrze i Prokuratorze Naczelnym: „mianowany minister sprawiedliwości, p. Jan Hebdzyński zajmuje jedno z czołowych stanowisk w adwokaturze warszawskiej, należy do rzędu wybitnych cywilistów polskich. [...] po ukończeniu wydziału prawnego na uniwersytecie warszawskim, poświęcił się zawodowi obrończemu. Piastuje radcostwo prawne w wielu instytucjach społecznych, biorąc żywy udział w życiu społecznym, jako organizator spółek i związków gospodarczych”. W życiu politycznym p. Hebdzyński udziału czynnego nie brał. Należał do b. Stronnictwa Polityki Realnej, przekształconego ostatnio w Stronnictwo Pracy Konstytucyjnej.

W *expose* wygłoszonym 18 grudnia 1919 r. premier Leopold Skulski poruszył problemy wymiaru sprawiedliwości, które miał rozwiązywać minister Jan Hebdzyński.

Charakter tych problemów wiązał się z odbudową wymiaru sprawiedliwości i koncentrował wokół pięciu podstawowych zagadnień: ujednoczenia prawa, nowej organizacji sądownictwa, wdrażania nowych instytucji sądowniczych, statusu sędziów i zapewnienia wysokiej jakości ich pracy.

12 marca 1920 r. Jan Hebdzyński wygłosił mowę w Sejmie Ustawodawczym. Przedstawił sprawozdanie z bieżącej i najbliższej działalności podlegającego mu ministerstwa. Prace w resorcie podzielił na dwie części: na prace w dziale prawodawstwa przejściowego do czasu kodyfikacji prawa cywilnego i karnego oraz na prace w zakresie zarządzania sądownictwem. Jan Hebdzyński omówił opracowywany projekt zmiany ustroju sądownictwa polegający na usunięciu ławników oraz projekt reformy obowiązującego wówczas postępowania karnego. W ministerstwie pod kierownictwem ministra Hebdzyńskiego podjęto również prace nad stworzeniem sądownictwa administracyjnego. Pracowano także nad stworzeniem obywatelskich instytucji pojednawczych, które pozwoliłyby odciążać sądy, szczególnie w Małopolsce.

W mowie sejmowej Hebdzyński podkreślił, że sędziowie muszą być niezawisli w zakresie merytorycznym i materialnym. Gwarantem tej niezawisłości mają być postanowienia konstytucji, które zapewnią sędziom nieusuwalność.

Jan Hebdzyński wypowiedział się również jako Prokurator Naczelny. Powiedział, że będzie ścigał wszystkie przypadki naruszenia prawa, bez względu na pozycję społeczną, na przynależność partyjną, narodowość i wyznanie, zaś szczególną uwagę będzie zwracał na przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu i bezpieczeństwu państwa polskiego. W tym momencie posłowie nagrodzili ministra brawami. Pamiętać należy, że Minister Hebdzyński działał w cieniu wojny polsko-bolszewickiej.

Jako szef polskiego więziennictwa Jan Hebdzyński stwierdził, że ta sfera jego pracy boryka się z ogromnymi problemami. Brakuje jedzenia, ubrań dla personelu i więźniów, środków leczniczych i higienicznych. Powołano do życia okręgowe dyrekcje więzienne. Ich zadaniem było szkolenie personelu, dbałość o warunki życia osadzonych i gospodarowanie mieniem. W większych więzieniach utworzono warsztaty pracy i szkoły dla analfabetów.

Ważnym działaniem Jana Hebdzyńskiego, jako Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Naczelnego było zajęcie się problemem lichwy. Proces legislacyjny prowadzący do uchwalenia ustawy o zwalczaniu lichwy wojennej rozpoczął się 19 marca 1920 r., kiedy to Ministerstwo Sprawiedliwości złożyło w Sejmie Ustawodawczym „projekt ustawy o zwalczaniu lichwy wojennej z prośbą o przedłożenie go Sejmowi Ustawodawczemu jako wniosku nagłego”. Ministerstwo Sprawiedliwości jako jedną z głównych przyczyn uchwalenia ustawy wskazywało ciągle pogarszającą się sytuację aprowizacyjną: Ustawa o zwalczaniu lichwy wojennej została pomyślana jako instrument o charakterze odstraszająco-represyjnym, mający służyć poprawie sytuacji aprowizacyjnej w kraju. Funkcją sankcji karnych miało być bowiem zarówno osiągnięcie bezpośredniej poprawy zaopatrzenia w przedmioty powszechnego użytku, jak i odstraszanie – także poprzez zastosowanie kary śmierci – potencjalnych lichwiarzy (spekulantów) i dzięki temu wprowadzenie do obrotu większej ilości przedmiotów powszechnego użytku.

Ustawa została uchwalona 2 lipca 1920 r., już po dymisji ministra Hebdzyńskiego, ale była ona efektem jego pracy i stanowiła jeden z kamieni milowych na drodze do ujednoczenia systemu prawa karnego w Polsce po okresie zaborów.

Powodem dymisji rządu premiera Leopolda Skulskiego było blokowanie reformy rolnej. Obecny stosunek Sejmowych Klubów Poselskich do

Rządu i stanowisko ich wobec wniesionego przez Rząd projektu ustawy o sekwestrze ziemiopłodów zmusiły mnie do zgłoszenia imieniem Gabinetu dymisji (...) – uzasadniał Skulski.

Miejsce pochówku Jana Hebdzyńskiego na cmentarzu Stare Powązki w Warszawie.

Fot. Marek Wolff-Zdzienicki.

Razem z premierem Skulskim 9 czerwca 1920 r. zakończyli pracę pozostali ministrowie jego rządu, w tym minister sprawiedliwości Jan Hebdzyński.

Jan Hebdzyński powrócił do pracy zawodowej i działalności społecznej. Działał w Polskim Towarzystwie Czerwonego Krzyża. W Polsce organizacja ta powstała po odzyskaniu niepodległości w 1919 r. Jan Hebdzyński w dniu 16 września 1921 r. podczas ostatniego posiedzenia walnego zgromadzenia członków Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża został wybrany na zastępcę członka Komisji Rewizyjnej PTCK.

Jan Hebdzyński zmarł 31 grudnia 1929 r. w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, w grobowcu rodzinnym (174–4–19), tuż przy Alei Zasłużonych.

W 2022 r. z inicjatywy Prezesa Rady Ministrów, Fundacja „Stare Powązki” w ramach projektu odrestaurowywania grobów ministrów II RP, odnowiła miejsce pochówku Jana Hebdzyńskiego

Źródła

1. Archiwum Państwowe w Radomiu, Urząd Stanu Cywilnego parafii rzymskokatolickiej Szydłowiec, sygn. 62, akt ur. nr 92.
2. Biuletyn Ministerstwa Zdrowia Publicznego z 1 marca 1920 r., nr 1, <https://books.google.pl/books?id=lahMNPpHnQ0C&pg=RA9-PA97&lpg=RA9-PA97&dq=jan+hebdzy%C5%84ski&source=bl&ots=jKLPcJGTOF&sig=ACfU3U3T9OOycwwDCfuVJDbOgKktaFDw3g&hl=pl&sa=X&ved=2ahUKEwjUku32p7f5AhVNlosKHTVvKCLw4MhDoAXoECBUQAw#v=onepage&q=jan%20hebdzy%C5%84ski&f=false> (dostęp 18 maja 2023 r.).
3. Brzoza Cz., Sowa A. L., *Historia Polski 1918–1945*, Kraków 2007.
4. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości, Nr 3 z dnia 30 marca 1920 r., <http://pbc.biaman.pl/Content/23718/PDF/Dziennik%20Urz%C4%99dowy%201920%20nr%203.pdf> (dostęp 18 maja 2023 r.).
5. Dziennik urzędowy Ministra Sprawiedliwości Nr 1 z dnia 22 stycznia 1920 r., <http://pbc.biaman.pl/Content/23716/PDF/Dziennik%20Urz%C4%99dowy%201920%20nr%201.pdf> (dostęp 18 maja 2023 r.).
6. Dziennik Ustaw poz. 114, z 1920 r., <https://eli.gov.pl/api/acts/DU/1920/115/text.pdf> (dostęp 18 maja 2023 r.).
7. Garlicki A.: *Józef Piłsudski 1867–1935*, Warszawa 1990.
8. http://bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/1301/PDF/10arch1909_nr_10.pdf (dostęp 18 maja 2023 r.).
9. <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/plain-content?id=17700> (dostęp 18 maja 2023 r.).

10. <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/35931/display/JPEG> (dostęp 18 maja 2023 r.).
11. <https://www.muzeum-radom.pl/turystyka/kapliczki-figury-i-krzyze-z-warsztatu-kamieniarskiego-franciszka-hebdzynskiego-proba-inwentaryzacji/2248> (dostęp 18 maja 2023 r.).
12. <https://www.ora-warszawa.com.pl/aktualnosci/wiadomosci/29-iii-2019-roku-minelo-100-lat-odkad-po-raz-pierwszy-odbylo-sie-oficjalne-zebranie-organow-warszawskiej-adwokatury/> (dostęp 18 maja 2023 r.).
13. Janczewski Stanisław, *Adwokatura międzywojenna (Przyczynek do dziejów adwokatury)*, 1968 r., [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Palestra/Palestra-r1968-t12-n11\(131\)/Palestra-r1968-t12-n11\(131\)-s25-34/Palestra-r1968-t12-n11\(131\)-s25-34.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Palestra/Palestra-r1968-t12-n11(131)/Palestra-r1968-t12-n11(131)-s25-34/Palestra-r1968-t12-n11(131)-s25-34.pdf) (dostęp 18 maja 2023 r.).
14. Materniak-Pawłowska Małgorzata, *Prokuratura II Rzeczypospolitej w świetle obowiązującego prawodawstwa*, *Studia Iuridica Lublinensia* vol. XXV, 3, 2016, <https://journals.umcs.pl/sil/article/viewFile/2555/pdf> (dostęp 18 maja 2023 r.).
15. Narodowe Archiwum Cyfrowe, https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5939833/obiekty/266107#opis_obiektu (dostęp 18 maja 2023 r.).
16. Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski 1864–1945*, t. II 1919–1939, Londyn 1956.
17. Pokoj Jakub, *Wpływ wojny na prawodawstwo antylichwiarskie w pierwszych latach II Rzeczypospolitej (1918–1921)*, *Studia z dziejów państwa i prawa Polskiego*, https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/27694/POKOJ_Wplyw_wojny_na_prawodawstwo_antylichwiarskie_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (dostęp 18 maja 2023 r.).
18. Roszkowski W., *Historia Polski 1914–2005*, Warszawa 2007.